

SAKSALAINEN KOULU NORJALAIS-SUOMALAISESTA NÄKÖKULMASTA

Ragnhild Andresenin ja Jaana Uuksulainen Suomesta vierailivat tammikuussa 2005 kahdessa saksalaisessa yhtenäiskoulussa koulussa. Raportissaan he ovat tarkastelleet kumpaakin koulua erikseen ja koulut eritelty käyttämällä kirjaimia A ja B. Kummankin koulun oppilaat ovat sosiaaliselta ja etniseltä taustaltaan hyvin heterogeenisiä. Heterogeenisuutta kuvaa muun muassa se, että vierailun ajankohtana toisen koulun oppilaat edustivat 29 kansallisuutta. Maahanmuuttajaoppilaiden määrä on kuitenkin pieni, koska vain pieni osa oppilaista on syntynyt muualla kuin Saksassa. Koulu A, jossa on noin 1000 oppilasta, toimii fyysisesti kahdessa erillisessä rakennuksessa. Ragnhild Andresen ja Jaana Uuksulainen vierailivat siinä osassa koulua, johon oli sijoitettu alempien luokkien opetus. Koulun B on koulua A suurempi. Sen oppilasmäärä on 1300.

Vierailuraportissaan Ragnhild Andresen ja Jaana Uuksulainen ovat kuvanneet sitä, mikä heidän mielestään näyttäytyi mielenkiintoisimpina tunnusmerkkeinä parhaalle käytännölle. Valikoidessaan esimerkkejä heterogeenista ja yksilöivästä opetuksesta, joita he itse pitivät parhaina, Ragnhild Andresen ja Jaana Uuksulainen päättivät keskittyä a) koulun yleiseen ilmapiiriin ja b) heterogeenisen ja yksilöllistävän opetuksen ja oppimisen todentumiseen luokassa.

Tammikuussa 2005 norjalainen Torunn Meyer Melin ja suomalainen Pirkko Pollari vierailivat kahdessa kokopäiväisessä yhtenäiskoulussa (Gesamtschule). Ensimmäisessä koulussa oli noin 1400 ja toisessa noin 800 oppilasta. Kummassakin koulussa sosiaaliselta ja etniseltä taustaltaan oppilaat muodostivat hyvin heterogeeniset ryhmät. Vierailijat haastattelivat koulun johtoa, opettajia ja oppilaita sekä seurasivat matematiikan, biologian, saksan ja englannin oppitunteja 5.–7. luokilla. Oppilaiden ikä vaihteli 12–14 vuoteen.

Torunn Meyer Melin ja Pirkko Pollari kirjoittivat muistiin havaintojen pohjalta tekemät ehdotuksensa parhaaksi käytännöksi yksilöllistävässä opetuksessa heterogeenisissä ryhmissä. He kertoivat hyväksyneensä listaan vain ne parhaat käytännöt, joista he olivat yksimielisiä.¹

VIERAILURAPORTTI

Ragnhild Andresen ja Jaana Uuksulainen

Östfold University College, Norja ja Vihtavuoren koulu, Laukaa, Suomi

Esimerkkejä parhaasta käytännöstä saksalaisessa koulussa A

KOULUN PROFIILI JA FILOSOFIA

Profiilin painopisteinä ovat vastuu, osallistuminen ja itseluottamus. Koulun johto pitää tärkeänä sekä sosiaalista että globaalia vastuuta. Osallistumiseen kuuluu koulussa tapahtuvan toiminnan lisäksi koulupäivän ulkopuolista toimintaa ja siinä arvostetaan erityisesti vanhempien kanssa tapahtuvaa yhteistyötä. Oppilaiden itseluottamuksen lisäämiseksi pyritään korostamaan sitä, missä oppilaat ovat hyviä eikä heidän mahdollisia heikkouksiaan. Tällä halutaan opettaa oppilaille, että he ovat arvokkaita ja voivat kehittää arvokkuuden tunnetta itsessään.

Vierailun aikana saimme kuulla, että oppilaat hankkivat aktiivisesti tietoa myös koulun ulkopuolelta tehdessään esitelmiä ja he myös edustivat koulua kaupungin paikallistapahtumissa. Mielestämme tällaisten toimintojen tukeminen on tarkoitettu edistämään kaikkia kolmea nimettyä arvoa – vastuuta, osallistumista ja itseluottamusta.

¹ Toimittanut Liisa Kyyrönen

Oppituntien aikana ja välitunneilla huomio kiinnittyi kohteliaaseen käytökseen, jota opettajat ja muu henkilökunta osoittivat oppilaita kohtaan tervehtiessään heitä tai lausueessaan kohteliaisuuksia tai antaessaan huomiota toinen toiselleen. Tässä suhteessa olemme vakuuttuneita siitä, että aikuiset ovat hyviä esimerkkejä nuorille suhteiden, vastuun, osallistumisen sekä huolenpidon saralla. Toinen asia, joka herätti huomiomme, oli vanhempien läsnäolo koulussa.

LUOKKAHUONEOPETUS

Seurasimme englannin oppituntia luokassa, jossa oli 19 noin 12-vuotiasta oppilasta. Heistä osan koulumenestys oli arvioitu suhteellisen huonoksi. Oppilaat työskentelivät ryhmissä, jotka oli tarkoituksella muodostettu eritasoisista oppilaista. Ryhmät saivat käyttöönsä valmiiksi koottua materiaalia tuottaakseen onnettomuudesta kertovan radiolähetyksen. Vierailun alkaessa oppilaat olivat juuri aloittamassa haastattelujen nauhoittamista. Oppilailla oli heidän kykyjään vastaavia pätkiä luettavanaan. Ilmeisesti oppilaat olivat tottuneet arvostelemaan näitä ja jakamaan vastuuta toisilleen perusteella. Luokkahuoneen lisäksi oppilaat saivat työskennellä myös käytävässä ja luokkahuoneen vieressä olevassa pienessä huoneessa. Kun oppilaat olivat saaneet nauhoitukset valmiiksi, he keskustelivat keskenään tai lukivat jotakin. Meteliä oli hyvin vähän.

Erityisopettaja, avustaja ja opettaja tekivät hyvää yhteistyötä tunnin aikana. Jotkut oppilaista saivat erityistehtäviä ja/tai saivat erityistä tukea tehtävän aikana, mutta he tuntuivat kuitenkin olevan hyvin mukana tunnilla. Projektityöskentelyn aikana oppilaat saivat paljon vastuuta ja tarvittaessa lisätehtäviä samalla kun toisia autettiin hienotunteisesti. Heterogeenisten oppilasryhmien muodostaminen vaikutti onnistuneelta ja erittäin huolellisesti mietityltä niin, että vahvempien ja heikompien oppilaiden osuudet olivat tasapainossa keskenään. Esimerkiksi joka ryhmässä vaikutti olevan vähintään yksi ”johtaja”, joka pystyi keskittymään annettuun tehtävään viemättä muiden ryhmänjäsenten vastuuta. Ryhmän jäsenet myös auttoivat toisiaan. Oppilaat tuntuivat olevan tottuneita toimintamalliin ja panostivat työskentelyyn sekä osoittivat siinä kurinalaisuutta. Kokonaisvaikutelmaksi jäi, että heterogeeninen ryhmä onnistui hyvin.

Esimerkkejä parhaasta käytännöstä saksalaisessa koulussa B

KOULUN PROFIILI JA FILOSOFIA

Koulussa B painotettiin mielenkiintoa ja huolenpitoa, jota halutaan osoittaa oppilaita kohtaan. Oppilaiden, vanhempien ja opettajien välistä yhteistyötä korostettiin. Tavoitteeksi on myös asetettu kaikkien oppilaiden kokemus siitä, että opettajat ottavat heidät tosissaan.

Koulun keskustelukulttuuri vanhempien, oppilaiden ja vanhempien välillä vaikutti hyvältä. Vanhempien osallistuminen tuntui olevan poikkeuksellisen suurta. Tarkkailumme aikana havaitsimme monen vanhemman työskentelevän koulussa ja vastaavat erillisistä leikkitiloista ja työtiloista, joita oppilaat saivat käyttää sovittuina aikoina. Meille kerrottiin, että yhteistyöstä kiinnostuneet vanhemmat ja oppilaat osallistuvat kouluohjelman tekemiseen sekä tukevat sen toteutumista. Kokouksiin, jotka pidetään koulussa, osallistuu aina vanhempia, samoin projektipäiviin. Vanhemmilta kysytään, onko heillä mahdollisuutta osallistua koulun toimintaan heti kun on selvää, että heidän lapsensa tulee tähän kouluun. Epävirallisissa keskusteluissa kahden nuoren opettajan kanssa saimme kuulla, että tässä koulussa on keskustelua oppilaista, teemojen integroinnista sekä menetelmistä enemmän kuin mihin he olivat muissa kouluissa tottuneet. Nämä opettajat kertoivat, että he arvostavat tätä käytäntöä ja tämän tasoista yhteistyötä, vaikka se tuokin heille lisää työtä. Vapaa-aikana havaitsimme, että sekä aikuisten että nuorten keskusteluun kuuluivat kohteliaisuus ja toisensa kunniointaminen. Aikuiset näyttivät myös, että he pitivät huolta eri-ikäisistä oppilaista sekä näiden erilaisista tarpeista. Myös oppilaat, joiden kanssa puhuimme, ilmaisivat käsityksensä, että huolimatta

”tiukkuudestaan ja kiireistään” opettajat ottavat heidät tosissaan. Koulun ilmapiiri viesti, että huolenpitoon ja yhteistyöhön kannattaa kiinnittää huomiota.

LUOKKAHUONEOPETUS

Luokassa oli 29 noin 12-vuotiasta oppilasta, jotka istuivat yhteensä seitsemässä pöydässä. Luokassa ei ollut paljon tilaa. Aluksi opettaja luki kertomuksen erään sirkuksen matkasta. Tämän jälkeen oppilaille jaettiin kartta ja kaikki saivat saman tehtävän. Karttaan merkityt numerot osoittivat kaupungit, jotka oppilaiden tuli nimetä. Heitä kehoitettiin käyttämään karttakirjaa apunaan. Oppilaille annettiin myös toinen tehtävä siltä varalta, että ensimmäisestä tehtävästä suoriudutaan nopeasti. Opettaja kierteli ja auttoi ryhmiä ja yksittäisiä oppilaita. Oppilaiden avun tarve vaihteli. Opettaja viipyi jokaisen pöydän ääressä jonkin aikaa ja tarkkaili, miten kukin suoriutui tehtävästä. Useimmat oppilaat keskustelivat keskenään. Yhdessä pöydässä, jossa istui neljä tyttöä, tuntui olevan hiukan keskinäistä kilpailua. He peittelivät papereitaan toisiltaan eivätkä puhuneet tosilleen juuri ollenkaan. Opettaja ei puuttunut tähän mitenkään. Useimmissa pöydissä tuntui yhteistyö toimivan – oppilaat kyselivät toisiltaan ja vaihtoivat vastauksia. Kaikesta puheesta huolimatta ilmapiiri oli rauhallinen. Tunnin lopussa opettaja kysyi numeroa 1 vastaavan kaupungin nimen. Vastauksen antanut oppilas osoitti seuraavan oppilaan, joka vastasi seuraavaan kysymykseen ja tämä taas osoitti seuraavan oppilaan, kunnes kaikki nimettävät kaupungit oli käyty läpi. Tällöin luokassa ei ollut enää niin rauhallista. Oppilaat kommentoivat ja protestoivat vastauksia. Opettaja selitti tilannetta meille ja sanoi olleensa pahoillaan, että pari oppilasta ei ollut ymmärtänyt tai ei osannut ratkaista tehtävää.

Koko tunnin ajan opettaja tarkkaili tietoisesti sitä, millainen kontakti hänellä oli oppilaisiinsa. Hän osoitti suurta osaamista siinä, kuinka hän piti silmällä oppilaitaan ja kuunteli heitä. Opettajan suhde oppilaisiin vaikutti läheiseltä ja oppilaat tuntuivat luottavan häneen. Kokonaisuudessaan ilmapiiri oli iloinen ja todennäköisesti se johtui opettajan huolenpidosta ja hänen huumoristaan. Useimmat oppilaat olivat kiinnostuneita saamastaan tehtävästä ja pitivät toinen toisensa auttamista itsestään selvänä. Ilmeisesti he ovat oppineet tekemään yhteistyötä. Tunnin melko perinteisellä luokkaopetuksella oli poikkeuksellinen piirre juuri se, että oppilaat oli sijoitettu heterogeenisiin ryhmiin ja heitä kannustettiin auttamaan toisiaan. Heterogeenisissä ryhmissä opettamisen sekä opetuksen ja oppimisen yksilöllistämisen ongelma on laajalle levinnyt: samassa luokassa on suuri joukko oppilaita, joilla on kaikilla erilaisia tarpeita, mutta vain yksi opettaja auttamassa heitä. Huolimatta niistä näkökohdista, joita mainitun tunnin perusteella voisi kritisoida, löytyy keskeinen tekijä, joka tulee alleviivata ”parhaana esimerkkinä”. Opettajan aktiivinen asenne pyrkiä vastaamaan jokaisen eri oppilaan tarpeisiin ja luomaan välittämisen ilmapiiri onnistuivat selvästi. Toinen seikka, millä perusteella esitämme tunnin ”parhaana esimerkkinä”, on tapa, millä oppilaita opetettiin huolehtimaan toinen toisistaan sekä tekemään yhteistyötä.

Mahdollisuutena ratkaista ongelmia ovat tunnit, joita pidetään joka toinen päivä ja joilla oppilaille on mahdollisuus tehdä koulutehtäviä opettajan valvonnassa henkilökohtaisten kiinnostusten tai tarpeiden mukaan. Käsityksemme mukaan tunnit ovat hyvä esimerkki organisoiduista järjestelyistä, joilla edistetään yksilöllistettyä oppimista.

Vierailijoiden omasta kansallisesta näkökulmasta tekemät muistiot

Ragnhild Andresen ja hänen norjalainen kollegansa Torunn Meyer Mellinin tutustuivat kumpikin kahteen kouluun ja näin ollen heillä oli käytössään yhteensä neljästä saksalaisesta koulusta tehdyt havainnot. Kouluvierailujensa jälkeen he vertasivat mielikuviaan ja kokemuksiaan. Muistiossaan he kertoivat keskittyvänsä vain siihen, mitä he pitivät ”parhaana käytäntönä” ja yrittivät yhdistää nämä käytännöt koulujen eetoksiin ja ideologioihin. Seuraavassa tekstissä norjalaiset kouluvierailijat kertovat tekemistään tulkinnoista:

Norjalainen näkökulma

VERKOSTOT

Kaikissa neljässä koulussa koulun ja oppilaiden vanhempien välinen yhteistyö teki suuren vaikutuksen meihin kumpaankin, etenkin se, että vanhempien tuki oli täysin vapaaehtoista. Vanhempien antama tuki oli meidän silmissämme sekä käytännöllistä että ideologista ja sillä oli vaikutusta koulun ilmapiiriin. Koulun johto vahvisti mielikuvamme kertomalla, että osa-alueet, joilla vanhemmat auttavat ovat hyvin tärkeitä koululle ja sen toiminnalle. Vanhemmat toimivat kahviloissa, työtunneilla, työ- ja leikkiryhmissä (kotitalous, luonnontieteet, kuvaamataito, liikunta, tekniikka, pelit, harrastukset jne.). He osallistuivat toimintaan myös olemalla läsnä tiloissa, joissa oppilaat viettivät välituntejaan. Eräs äiti kertoi, että hän on edelleenkin yhteydessä kouluun, vaikka hänen lapsensa eivät ole enää kyseisessä koulussa. Syyksi hän sanoi, että yhteistyö koulun kanssa miellyttää häntä. Myös koulun ulkopuolisessa toiminnassa vanhempien ja koulun henkilökunnan välillä oli kanssakäymistä. Mielestämme näiden yhteyksien on oltava tärkeitä oppilaiden yhteenkuuluvuuden ja turvallisuuden tunteelle.

KUNNIOITUS JA HYVÄKSYNTÄ

Kaikkien koulujen oppilaat osoittivat tasapuolisesti kohteliaisuutta sekä aikuisia että toisiaan kohtaan tavalla, joka yllätti meidät.

TILOJEN JA KOULUN ALUEIDEN KÄYTTÖ

Kaikki oppilaat, joita haastattelimme, kertoivat pitävänsä eniten välitunneista. He nimesivät mieleisinä myös tiloja, joihin he voivat käyttää. Päättelimme, että yksi syy oppilaiden mielipiteisiin voi olla toimintamahdollisuudet, joita tarjotaan koulun eri toiminnoissa. Toinen voisi olla kodikkaasti sisustetut tilat. Yhdessä koulussa oli tila, joka oli tarkoitettu vain tytöille ja toinen vain pojille tarkoitettu tila. Nämä vain toiselle sukupuolelle tarkoitettut tilat tarjosivat mahdollisuuden kokoontua keskustelemaan aiheista, jotka ovat juuri tälle sukupuolelle ajankohtaisia. Mielestämme tällaiset toimenpiteet uskomme välittävän oppilaille sellaisen olon, että heidän eriävät tarpeensa otetaan huomioon ja että heitä kohdellaan kunnioittavasti. Uskomme myös, että nämä toimenpiteet vähentävät sopimatonta käytöstä ja kilpailua niin oppilaiden kesken kuin aikuisiakin kohtaan.

OSALLISTUMINEN JA OPPILAIEN VÄLINEN YHTEISTYÖ

Kouluissa, joissa vierailimme, keskinäisen avun ja tuen painottaminen on johtanut hyvään tulokseen. Kaikki haastatellut oppilaat viittasivat tähän käytäntöön kertoessaan, mistä he pitävät hyvänä omassa koulussaan. Käytäntö, jossa vanhemmat oppilaat auttavat itseään nuorempia, tuntui myös edistävän solidaarisuutta oppilaiden keskuudessa. Yksi esimerkki tästä käytännöstä on ohjelma, jossa vanhemmat oppilaat pyrkivät selvittämään nuorempien konflikteja. Sosiaalipedagogit kouluttavat vanhemmat oppilaat tehtävänsä ja heillä on omat toimistonsa kyseisten tehtävien hoitamiseksi.

seen. Käytäntö sopii esimerkiksi siitä, miten vastuuta sosiaalisesta elämästä voi kehittää sekä koulussa että sen ulkopuolella.

OPPILAIKEN TIETOISUUS KOULUN EETOKSESTA JA PROFIILISTA

Merkittävä havainto oli se, miten moni oppilas, jonka kanssa keskustelimme, oli tietoinen koulunsa filosofiasta. Mielestämme tilanne tuskin olisi sama norjalaisissa kouluissa. Mietimme pitkään, miksi, ja tulimme siihen tulokseen, että vaikka meillä on pitkä perinne yhtenäiskouluista ja heterogeenisistä oppilasryhmistä, on kaiken ideologian takana kuitenkin lähinnä vain lakitekstit ja rehtorien puheet. Kouluissa yksilöllistetty oppiminen/mukautettu oppiminen nähdään oikeutena, joka on olemassa, mutta sen taustalla olevat arvot unohtetaan aivan liian usein. Tietoisuus koulun ideologiasta on usein enemmän ulkoinen hyväksyntä kuin sisäistetty mentaliteetti ja osa yleistä kulttuuria. Se tosiasia, että Saksassa yhtenäiskoulussa oleminen ei ole itsestäänselvyys lapsille ja nuorille, saattaa edesauttaa heitä ymmärtämään eroja perinteisen koulun ja yhtenäiskoulun välillä. Se saattaa olla myös koulujen vanhempien poliittinen kannanotto, joka tietoisesti välittää tätä ideologiaa oppilaiden keskuudessa. Joka tapauksessa pidämme tämänkaltaista tietoisuutta merkityksellisenä asenteen ja käytännön kehittämiseksi. On erittäin tärkeää kiinnostus siihen, miten oppilaiden tietoisuutta voidaan kehittää oppilaiden keskuudessa havaitsemallamme tavalla. Sen vaikutus käytäntöön näkyy erilaisuuden hyväksymisenä ja sen ymmärtämisenä, mitä on tasa-arvo.

Suomalainen näkökulma Jaana Uksulaisen kuvaamana

Silmiinpistävin huomio oli minulle se, miten ”sekoitettuja” luokat olivat. Etenkin erilaista etnistä alkuperää olevien oppilaiden määrä oli joka luokassa hyvin suuri. Oppilaat olivat kuitenkin hyvin suvaitsevaisia ja kaikki hyväksyivät kulttuurisen kirjjon. Myös näkemieni koulujen opettajat vahvistivat tämän käsitykseni. Vaikka näin, että heterogeenisissä ryhmissä työskentely parantaa kulttuurista toleranssia merkittävästi, huomasin myös, että tällainen monikulttuurinen oppilasjoukko on opettajille suuri haaste. Molempien koulujen opettajat opettivat luokkia, joissa oli 30 oppilasta ja oppilasta monella (etenkin ulkomaista alkuperää olevilla) oli riittämättömät saksankielen luku- ja kirjoitustaidot. Haastattelemiemme opettajien ja koulunjohtajien kertoman mukaan, kouluilla ei ole riittävästi resursseja selviytyä näin suuresta kielten paljoudesta. Resurssien puutteesta johtuen opettajista, erityisopettajista ja kouluavustajista sekä koulun jälkeen tarjottavasta saksankielen tukiopeutuksesta on pulaa. On ilmeistä, että heterogeenisissä luokissa oppilaat saavat apua oppilastovereiltaan, mutta se ei tunnu riittävän. Tämä synnyttää kysymyksen: ”Miten voi onnistua sivistämään itseään ja sopeutumaan yhteiskuntaan, jos ei omaa kielitietoisuutta?”